

SEMBLANÇA DE MN. JOAN FONT I ROIG, PREVERE I DOMER DE LA SEU DE MALLORCA, EN EL CINC-CENTS ANIVERSARI DE LA SEVA MORT (1518-2018)

Mateu Ferrer i Socias / Margalida Aparicio Fontirroig

Llicenciat en Història. Llicenciat en Estudis Eclesiàstics

Resum: La figura de Joan Font i Roig, prevere i domer de la Seu de Mallorca, no s'havia estudiat en profunditat fins ara. Mossèn Font i Roig va exercir diversos oficis a la Catedral i complí alguns encàrrecs del capítol de canonges i dels bisbes del moment. Aprofitant el cinc-cents aniversari de la seva defunció (1518) aportam una primera i quasi totalment inèdita semblança general de la seva persona i activitat. Aquesta inclou dades biogràfiques i familiars, l'itinerari de recepció d'ordes sagrats, notícies sobre la seva participació en tres de les obres escrites a ell atribuïdes, una aproximació al seu patrimoni immoble i a les rendes eclesiàstiques, un comentari artístic de la seva làpida sepulcral i una proposta sobre la ubicació del seu vas d'enterrament.

Paraules clau: Joan Font i Roig, Catedral de Mallorca, domer, sagristia, consueta, litúrgia, benefici eclesiàstic, làpida sepulcral.

Abstract: The figure of Joan Font i Roig, presbyter and hebdomadary of the Cathedral of Mallorca, had not been studied in depth until recently. Priest Font i Roig held a range of positions at the Cathedral and took on some of the duties of the chapter of canons and of the bishops of the time. To mark the five-hundredth anniversary of his death (1518), we have produced the first and almost unique overview of the man and his work. This includes biographical and family information, details on how he came to receive holy orders, an insight into his involvement in three of the written works attributed to him, an analysis of the property he owned and his benefices, an artistic comment from his headstone and a proposal regarding the location of his burial.

Key words: Joan Font i Roig, Cathedral of Majorca, hebdomadary, sacristy, customary, consuetudinary book, liturgy, benefice, headstone.

Rebut el 31 de maig. Acceptat el 19 de novembre de 2018.

Abreviatures: ACA = Actes Capitulars, ACM = Arxiu Capitular de Mallorca, ADM = Arxiu Diocesà de Mallorca, ARM = Arxiu del Regne de Mallorca, BSAL = *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, DCVB = *Diccionari català-valencià-balear*, ECR = Escrivania de Cartes Reials-Escrivania de la Reial Capbreuació, EU = Extraordinaris de la Universitat, LFA = Llibres de Fàbrica, Mn. = Mossèn, NOT = Secció Notaris, SAG = Llibres de Sagristia.

El present treball és un avanç parcial d'una investigació en curs. Fou presentat, en forma de conferència, a la seu de la Societat Arqueològica Lul·liana el 10 d'abril de 2018.

0. Algunes consideracions preliminars

Els membres de la família Font i Roig citats en aquest treball apareixen, a la documentació original, sota una variabilitat onomàstica considerable. De tal manera, el llinatge familiar es presenta escrit amb les formes *Roig*, *Roig àlies Font*, *Roig i Font*, *Font*, *Font àlies Roig* i *Font i Roig*.¹ Al present article, exclusivament s'han fet servir la primera, la cinquena i la sisena –que són les predominantment emprades a les fonts primàries– per referir-nos al personatge que ens ocupa i als altres membres de la nissaga.

Aquest factor es dona unit amb una elevada homonímia de la Mallorca del moment. És a dir, que diferents individus coetanis comparteixen nom, llinatge i –en més d'una ocasió– àmbit geogràfic o ocupació.

1. Historiografia. Estat de la qüestió

La figura de Mn. Joan Font àlies Roig ha estat tractada d'una manera força superficial per la historiografia. D'ell s'ha parlat per la seva relació amb diversa obra litúrgica de la Catedral de Mallorca i en tant que fou compilador de ritus catedralicis. Igualment, la seva làpida sepulcral ha estat objecte d'algunes mencions, bàsicament des del punt de vista artístic.

Les referències bibliogràfiques més antigues que hem trobat sobre Mn. Font i Roig són del segle XIX, a les obres *Memoria biogràfica de los mallorquines* i al *Nobiliario mallorquín* de Joaquim-Maria Bover.² També al monumental *Viaje literario a las Iglesias de España* de Jaime Villanueva.³

De principis del segle XX, tenim un article al BSAL d'Antoni-Maria Alcover.⁴ De la segona meitat del segle, disposam de *Capillas y Retablos*, una de les guies de la Seu de Mallorca, de Pere-Antoni Matheu.⁵ Mentrestant, altres autors han citat l'obra o la sepultura de Font i Roig però simplement seguint el que va dir Villanueva.⁶

Al segle XXI, gràcies als treballs del pare Gabriel Seguí, s'obre un nou horitzó per al coneixement de l'obra i figura de Mn. Font i Roig.⁷ Les seves aportacions són, de molt, el

1 No és infreqüent que un mateix individu aparegui consignat, inclús a un mateix document, de diverses maneres.

2 BOVER DE ROSSELLÓ, J.M.: *Memoria biogràfica de los mallorquines que se han distinguido en la antigua y moderna literatura*, Palma, 1842, p. 118; i BOVER, J.M.: *Nobiliario mallorquín*, Palma, 1850, p. 178. En aquesta darrera, Bover defineix Font i Roig com "Curioso compilador de ritos y ceremonias eclesiásticas" a la vegada que el fa fill del matrimoni format per Joan Font i Maria Roig de Porreres, si és que hem de prendre literalment el text.

3 VILLANUEVA, J.: *Viaje literario á las Iglesias de España. Tomo XXII. Viaje á Mallorca*, Madrid, 1852, p. 177. L'historiador de Xàtiva ja atribuïa a Mn. Joan Font i Roig l'autoria de la *Consueta de Sanctis* de 1516. Aquesta qüestió es tractarà a l'apartat corresponent del present article.

4 ALCOVER [SUREDA], A.M.: "La Santa Iglesia Catedral de Mallorca. II. Capillas. Sepulcros. Retablos. Tesoro de la Sacristía. Archivo. Biblioteca", BSAL, 16, 1916, p. 17-25. Alcover aporta una valuosíssima informació sobre els quatre sepulcres de la capella del *Santo Cristo*.

5 MATHEU MULET, P.A.: *Capillas y retablos*, Palma de Mallorca, 1955, p. 64-65.

6 MUNAR OLIVER, G.: *Devoción de Mallorca a la Asunción*, Palma de Mallorca, 1950, p. 80-81. I també, LLABRÉS MARTORELL, P.J.: "La celebración litúrgica", en PASQUAL, A. (coord.): *La Seu de Mallorca*, Palma, 1995, p. 226.

7 SEGUÍ TROBAT, G.: "La Consueta de Sagristia de la Seu de Mallorca de 1511", en SABATER REBASSA, T.; CARRERO SANTAMARÍA, E. (coords.): *La Ciutat de Mallorca i els segles del gòtic: XXVIII Jornades d'Estudis Històrics Locals*, Palma, 2010, p. 351-359. També, SEGUÍ TROBAT, G.: *La litúrgia de la Seu fa cinc-cents anys. La consueta de sagristia de 1511 de la Seu de Mallorca. Volum I: estudi crític*, Palma, 2015. Finalment, SEGUÍ TROBAT,

referent més important, fins avui, del tema que ens ocupa.⁸

Malgrat això, clarament faltava una visió més general, profunda i holística de la persona de Mn. Font i Roig. Aquesta és la proposta de la present semblança.

2. Entorn familiar. Algunes dades biogràfiques

Joan Font i Roig nasqué vers l'any 1455, probablement a Ciutat de Mallorca, en el si d'una família que comptava amb membres ben posicionats entre el clergat diocesà i, posteriorment, entre els representants a les institucions polítiques del Regne. Era fill del pare Gaspar Roig (+1503)⁹ que arribà a ocupar el càrrec de conseller de la Universitat de la Ciutat i Regne per l'estament dels menestrals, almanco en quatre ocasions, durant les darreries del segle XV. Entre els seus oncles eclesiàstics tenim a Martí Roig (+1485), prevere, vicari perpetu i beneficiat a la parròquia de Santa Creu, del que fou hereu, i Jaume Roig àlies Font (+1499/1500), també prevere i beneficiat a l'església Catedral. Quant a la seva mare, a hores d'ara, desconeixem el seu nom –tot i que sabem que va morir el 1496–¹⁰ i no disposem d'informació alguna sobre la seva família.

En una clara mostra d'ascens social i polític, els seus germans es situen entre l'oligarquia urbana de principis del segle XVI. Són Cristòfol Font àlies Roig, pare, que fou membre de la Seca de Mallorca, almenys durant quinze anys, Gaspar Font àlies Roig (+1514) i Martí Roig (+1493/1494), ambdós també pares que, més tard, passaren a actuar com a mercaders.¹¹ Aquest Gaspar fou jurat en representació dels menestrals i, posteriorment, conseller pels mercaders en els primers anys del segle XVI.

D'entre els seus nebots, únicament ens referirem a Gaspar Roig, fill del seu germà Gaspar, del que tenim prou indicis per pensar que era el seu protegit i que estava cridat a ser el seu successor. No obstant això, premorí (+1512) al nostre protagonista, essent diaca.

3. Formació eclesiàstica. Recepció d'ordes sagrats

Pel que fa a la formació eclesiàstica i teològica de Mn. Font i Roig, no consta que obtingués el grau acadèmic de batxiller ni el de doctor; tan sols no coneixem on hauria cursat estudis. Malgrat això, pel seu itinerari en la recepció dels ordes sagrats, podem pensar que aquella va anar a càrrec del clergat de la diòcesi mallorquina o, almanco, va tenir lloc a l'illa.¹²

G.: *La litúrgia de la Seu fa cinc-cents anys. La consuetud de sagristia de 1511 de la Seu de Mallorca. Volum II: edició del text*, Palma, 2015. Aquesta darrera obra, en dos volums, és la publicació de la seva tesi doctoral en filologia catalana (UIB 2013).

⁸ S'agraeix al seu autor haver reconegut la nostra aportació referent a bona part de la informació històric-documental que apareix al capítol III del seu llibre i que eren, en aquells moments, totalment noves i inèdites. Vegeu SEGUÍ TROBAT, G.: *La consuetud de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 85, nota a peu n. 1. Des d'aquestes línies també li corresponem agraint l'ajut en la resolució d'alguns dubtes.

⁹ ACM, SAG-1190, f. 28r.

¹⁰ ACM, SAG-1184, f. 22r.

¹¹ Aquesta dinàmica d'ascens social, específicament referida al col·lectiu menestral que aquí es mostra, ha estat estudiada pel Dr. Deyá. Vegeu DEYÁ BAUZÁ, M.J.: *La manufactura de la lana en la Mallorca del siglo XV*, Palma, 1997; i també DEYÁ BAUZÁ, M.J.: *La manufactura de la llana a la Mallorca Moderna (segles XVI-XVII)*, Palma, 1998. El procés detectat en la família Font i Roig sembla seguir un esquema general que es repeteix al llarg dels segles a Ciutat de Mallorca.

¹² Tampoc no es descarta que rebés formació eclesiàstica, espiritual i acadèmica dels frares predicadors al

Podem calcular que devia tenir *circa* deu anys d'edat –o poc menys– quan, el 3 de maig de 1465, rebia la tonsura,¹³ accedint així a l'estat d'eclesiàstic. L'acollitat li fou conferit el 18 de setembre de 1479 i el darrer orde menor, el sotsdiaconat, exactament tres mesos després, el 18 de desembre.¹⁴ En aquest moment, ja era beneficiat a la Seu de Mallorca.

Passats altres tres mesos, el 18 de març de 1480, rebia el diaconat,¹⁵ el primer orde major. Sens dubte, exercí ben prest aquest ministeri de servei a la mateixa església Catedral. Finalment, fou ordenat prevere el primer d'abril de 1480 –vigília de Pasqua del Senyor– per mans del pare dominic Leonard, bisbe d'Arbe (Dalmàcia),¹⁶ que entre 1478 i 1482 –davant l'absència del bisbe titular de Mallorca, Dídac d'Avellaneda– va residir a l'illa per complir amb aquells oficis que, com les ordenacions sacerdotals, eren reservats als consagrats bisbes.¹⁷ Joan Font i Roig devia tenir, en aquell moment, uns vint-i-cinc anys.

4. Càrrecs al servei de la Seu de Mallorca

Mn. Joan Font i Roig dedicà tota la seva activitat ministerial i eclesiàstica a diverses tasques, missions i oficis al servei de la Catedral de Mallorca. Tres són els càrrecs que cobrí: el de domer (*hebdomadarius*) durant més de trenta anys, el de regent (*custos*) de la Sagristia durant set –o sis–¹⁸ exercicis i el de sots-obrer (*suboperarius*) de la fàbrica durant poc més de tres anys. L'exercici dels dos darrers va generar prou documentació escrita que ha arribat fins als nostres dies.

Domer de la Seu

Els domers –quatre en total en temps de Mn. Font i Roig–¹⁹ exercien les seves funcions ministerials alternant-se per setmanes al servei del culte i la litúrgia de la catedral mallorquina. Per aquest motiu rebien el nom d'hebdomadaris. Eren els responsables de la celebració dels oficis divins –les hores canòniques que els clergues estan obligats a pregar–, de presidir el cor i de l'administració dels sacraments.²⁰ Per això, esdevenien depositaris i transmissors dels coneixements pràctics sobre els costums, principalment les tradicions litúrgiques sobre el culte, les celebracions festives, els ornaments utilitzats, la devoció als sants i el calendari sobre el qual s'organitzava el temps a l'Església.

convent de Sant Domingo, o dels pares franciscans al convent de Sant Francesc de Ciutat.

13 ADM, *Liber Ordinationis II* (1446-1469), f. 79r.

14 Respectivament, ADM, *Liber Ordinationis III* (1470-1490), f. 42r i f. 44r.

15 ADM, *Liber Ordinationis III* (1470-1490), f. 46r.

16 ADM, *Liber Ordinationis III* (1470-1490), f. 47v. Els seus companys, ordenats el mateix dia, foren Mn. Tomàs Castelló, Mn. Joan Arguimbau i Mn. Andreu Càller.

17 SANCHÓ VICENS, P.A.: "Venguda a Mallorca de fra Leonard, bisbe Darbensis (1478)", *BSAL*, 24, 1932-1933, p. 32. El bisbe en qüestió és Leonello Chiericato (+1506). Vegeu <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bchieric.html> (Consulta 01.12.2018).

18 En funció de si consideram la situació *de facto* –segons els llibres de sagristia generats– o *de iure* –segons les actes capitulars i els registres d'eleccions de càrrecs– com veurem.

19 Ja era així des de finals del segle XIII. El 1299, s'elegiren quatre preveres al servei de l'església catedral –els domers– assignant-los la meitat d'una porció canonical. No se'ls concedí tenir veu al capítol perquè no en formaven part. ROSSELLÓ LLITERAS, J.: "Origen de las canongías, dignidades y prebendas de la santa Iglesia Catedral de Mallorca según estudio del Dr. J. Miralles Sbert", en PASCUAL, A. (coord.): *La Seu de Mallorca*, Palma, 1995, p. 241.

20 Vegeu la corresponent entrada al DCVB.

Sabem que cobraven per algunes funcions com assistir les exèquies i els enterraments, i que percebien una quarta part (*lo quart*) sobre algunes partides dineràries que entraven, per conceptes molt diversos, a la sagristia.

D'altra banda, la figura del domer s'ha d'associar amb una presència quasi permanent a la Seu, sobretot la setmana en què es trobava de guàrdia. Això implicava una forta vinculació amb la vida, amb el batec de l'esdevenir diari entorn de la catedral i, de rebot, de tota la Ciutat. Cal pensar que també devien conèixer força bé les autoritats civils i eclesiàstiques, a un gran nombre d'operaris, menestrals i artesans que passaven per la catedral i a centenars de ciutadans i forans anònims que es relacionaven per distints motius amb la Seu.

La primera referència de Mn. Font i Roig com a domer de la Seu és del 1486,²¹ només sis anys després de la seva ordenació presbiteral, tot i que la seva elecció podria haver estat bastant anterior. Ho va ser fins al final dels seus dies, en el que sembla l'exercici d'un càrrec vitalici que s'estengué durant més de trenta-dos anys.

A tall d'exemple, presentam algunes actuacions que correspondrien a les funcions o activitats com a domer de la Seu:²²

-27 d'abril de 1489, mossèn Joan Roig, domer, ha fet un bateig. Pagada la quantitat que li pertocava, restaven per la sagristia 2 sous i 8 diners.²³

-7 de juny de 1494. Soterrarem mossèn Saura, prevere. Del que ha cobrat la sagristia es paga, entre d'altres, *lo quart* als domers i clavari.²⁴

-17 de maig de 1500, quart diumenge de Pasqua. Se celebra l'aniversari dels paraires entorn la sepultura que aquests tenen a la Seu. De l'import net que rep la sagristia (*la oferta*), pagades les tasques de llantiers i escolans, i el preu de les entorxes, els domers reben 4 sous que és *lo quart*.²⁵

-6 de juliol de 1500. Hi hagué sermó general per la Inquisició. De l'import que rep la sagristia, es paga el quart als domers, que són 5 sous.²⁶

-20 de gener de 1501, dia de sant Sebastià. La sagristia ha rebut una oferta, sense especificar, de 5 sous 10 diners. Es paga el quart als domers.²⁷

-7 de setembre de 1503. Soterraren mossèn Antoni Jardí, prevere, i li feren un conventual. El domer setmaner cobrà 4 diners, a part del quart genèric que li corresponia com a domer.²⁸

-12 i 23 de març de 1504. Mossèn Joan Roig administra els viàtics (*combregar*)

21 ARM, NOT F-141, f. 26r.

22 De la relació adjunta són directament atribuïbles a Mn. Font i Roig aquelles en que el seu nom aparegui expressament. En qualsevol cas, si es tracta de pagaments fets als domers, hem de considerar que la notícia li incumbeix, ja que formava part del col·lectiu durant el període que s'analitza.

23 ACM, SAG-1177, f. 31r.

24 ACM, SAG-1182, f. 21r.

25 Ho hem d'entendre com la celebració en memòria dels paraires difunts. Els llantiers cobraven dos sous per aparellar la tomba. ACM, SAG-1187, f. 12v.

26 ACM, SAG-1187, f. 13r.

27 ACM, SAG-1187, f. 15v. Aquesta oferta apareix entre un conjunt de celebracions entorn la festivitat de sant Sebastià en la qual consta que se li féu una adoració per part de mossèn Miquel Umbert.

28 ACM, SAG-1190, f. 27v.

respectivament al cirurgià Taularí i a mossèn Joan Riera, major.²⁹

-6 de juny de 1507, diumenge del temps ordinari. La sagristia només ingressa, pagada la quarta part als domers, 2 sous i 10 diners d'oferta perquè no hi hagué sinó molt poca gent per quan tothom havia anat a Sant Elm, on es feia un solemne ofici per (?) el bisbe *Exandres*.³⁰

-8 de març de 1508, dimecres, primer dia de Quaresma. S'ha rebut una oferta en la que està compresa l'import dels bacins de la cendra i es paga als domers *lo quart* corresponent.³¹

-21 d'abril de 1510, diumenge tercer post Pasqua. Es fa sermó per la Croada. De l'import que rep la sagristia es paga el quart als domers.³²

-2 de gener de 1515. Se celebra la missa conventual de Gabriel Soler àlies Ribes, jurat dels menestrals, que havien soterrat el dissabte de Nadal. Entre d'altres, el domers i el clavari cobren *lo quart*.³³

-16 de setembre de 1515. Es féu una processó general per la victòria contra els moros de la ciutat de Bugia. Es va pagar el quart corresponent als domers.³⁴

En aquest any de 1515, detectam un punt d'inflexió en l'activitat com a domer de Mn. Font i Roig. Sense explicitar els motius, el 14 de novembre de 1515, el Capítol li concedia poder disposar, com ajudant o adjunt i substituït en el servei de la seva domeria, al venerable Mn. Mas, prevere i beneficiat.³⁵ Més que per una possible malaltia o absència que justificàs tan considerada decisió dels canonges, creiem que s'ha de relacionar amb els encàrrecs fets a Font i Roig sobre el tema de la –o les– Consuetes, com veurem més endavant.

El procés per cobrir la vacant generada en la domeria, per la mort de Mn. Font i Roig el 1518, no va estar exempt d'un cert grau de tensió.³⁶ Tan sols un dia després del seu enterrament, compareixia a la casa dels canonges, estant aquests congregats, el reverend Sancho Sánchez de Mercado, germà i procurador general del bisbe. Verbalment, en la seva llengua materna, els recordava que el prelat mallorquí tenia dret de presentació per cobrir la domeria i els comunicava que el mitrat, fent ús de tal prerrogativa, l'havia elegit a ell per ocupar el càrrec. Continuava afirmant, molt diplomàticament, que esperava comptar amb el preceptiu consens favorable del Capítol. Els canonges accediren i, en aquell mateix moment, la domeria de la Seu li era concedida al peticionari i candidat del bisbe.³⁷

29 ACM, SAG-1190, f. 55r.

30 ACM, SAG-1192, f. 18r. Tal vegada, un bisbe de llinatge Aixandri (cognom que existeix a la província de Tarragona. Vegeu entrada al DCVB) o bé el nom d'una diòcesi, ara per ara, no identificada. Quant al topònim Sant Elm, quasi amb tota probabilitat, es refereix a l'oratori del carrer de la Mar de Ciutat, més que al llogaret d'Andratx.

31 ACM, SAG-1192, f. 22v.

32 ACM, SAG-1195, f. 17v.

33 ACM, SAG-1200, f. 48r.

34 ACM, SAG-1200, f. 25r.

35 ACM, ACA-1627, f. 222v. És més que probable que es tracti de Mn. Bartomeu Mas, personatge prou citat a les fonts consultades.

36 Encara hi ha un factor addicional que va afegir tensió a la situació generada. Mn. Arnau Burguet, canonge, que ocupava l'obreria de la Seu, morí també aquells dies. No sabem exactament quan expirà, però fou enterrat a la Seu el 19 d'agost (ACM, SAC-1203, f. 35v). A la mateixa reunió del 21 d'agost de 1518, el capítol també elegia com a nous obrers de la fàbrica els reverends Mn. Gaspar-Calixte Bartomeu, canonge, i Mn. Arnau Albertí (ACM, ACA-1628, f. 67v).

37 ACM, ACA-1628, f. 67-67v. El bisbe referit és el seu germà, Rodrigo Sánchez de Mercado.

Més no consta que Sánchez de Mercado arribés a prendre possessori de la domeria, ni que actués com a domer. En qualsevol cas, el 19 de gener de 1519, el Capítol tornava a tractar la qüestió de la provisió del càrrec. Sembla que, entretant, els canonges havien elegit el venerable Gabriel Vaquer –i que aquest ja exercia– però no volia o no podia seguir servint personalment la domeria de la Catedral.³⁸ El capítol s'assegurava una possible nova substitució en la domeria acordant el seu futur candidat, Bernat Capiró, batxiller en Sagrada Escripura, amb el mateix sou que tenia Vaquer. D'un mode desconcertant, finalment, s'elegia, com a substitut de Vaquer, el discret Antoni Serra, prevere, amb el beneplàcit del reverend capítol, el 26 de gener de 1519.³⁹

Regent de la Sagristia

Regir la Sagristia era una tasca d'alta responsabilitat i confidencialitat per la gravetat de les seves funcions que giraven entorn la seva administració, inclosa l'econòmica i patrimonial.⁴⁰ I aquesta darrera implicava tenir cura dels objectes i ornaments litúrgics, relíquies, vestimentes, llibres d'administració, consuetes, missals i llibres de registre de sacraments. Igualment, en aquella època, el seu titular era el responsable de fer els cobraments⁴¹ i pagaments⁴² per diversos conceptes tant ordinaris com extraordinaris, així com de registrar els consegüents apunts comptables que es portaven als corresponents 'Llibres de Sagristia'. El *custos*, elegit anualment pel capítol catedralici juntament amb la resta d'oficials de la Seu i que començava l'exercici del seu any després de la festa de Pasqua de Resurrecció, era un prevere de total confiança dels canonges.

Per la seva activitat diària, els custos estaven en contacte diari amb tot el clergat, beneficiats, canonges, oficials, escolans i llantiers de la Seu. Aquests dos darrers restaven sota les seves ordres i cobraven de la Sagristia per mans d'ells.

Font i Roig accedeix a tenir cura de la Sagristia de la Seu per l'elecció del Capítol catedralici que tingué lloc el 5 de març de 1491.⁴³ Substituïa Mn. Francesc Torner, el seu predecessor, que havia ocupat el càrrec per espai de cinc anys, entre 1476 i 1491. Com ja s'ha dit, Mn. Font i Roig fou el responsable de la Sagristia durant set exercicis consecutius, des de la primavera de 1491 fins a la primavera de 1498, i són seus –manuscrits de la seva mà– els llibres de sagristia d'aquest període.⁴⁴

38 Tal volta estem aquí davant un intent de Mn. Vaquer per veure augmentada la seva retribució, o bé una possible incompatibilitat de càrrecs.

39 ACM, ACA-1628, f. 83v.

40 Almanco això és el que es desprèn dels registres corresponents.

41 Com eren les rendes i els censos, els censals com el de l'oli, els imports de vendes diverses com cera i candeles, les taxes per transmissions de beneficis, batejos, enterraments (*cossos i albats*), misses conventuals i aniversaris. Vegeu, per exemple, l'estructura del llibre ACM, SAG-1180.

42 Com eren les mesades del sagristà, escolans i llantiers, la compra de cera i els pagaments als preveres que assistien als viàtics (*combregats*). També era l'encarregat de pagar les rendes al posseïdor del benefici de la Sagristia.

43 ACM, VA-2700, f. 1v.

44 *Primer Llibre de Sagristia* (1491-1492) [ACM, SAG-1179], *Segon Llibre de Sagristia* (1492-1493) [ACM, SAG-1180], *Tercer Llibre de Sagristia* (1493-1494) [ACM, SAG-1181], *Quart Llibre de Sagristia* (1494-1495) [ACM, SAG-1182], *Cinquè Llibre de Sagristia* (1495-1496) [ACM, SAG-1183], *Sisè Llibre de Sagristia* (1496-1497) [ACM, SAG-1184] i *Setè i final Llibre de Sagristia* (1497-1498) [ACM, SAG-1185].

A tall d'exemple, presentam algunes actuacions del nostre domer exercint funcions com a regent de la sagristia:

-11 d'abril de 1491. Per la festa de l'Àngel, celebrada a la Catedral, la Sagristia ha rebut 2 lliures que la Universitat ha fet arribar per mans dels seus jurats. Mn. Joan Font i Roig s'ha encarregat de supervisar els preparatius i de pagar als escolans –que tocaren la campana n'Eloi, encengueren les llànties i encortinaren– i als operaris que enramaren el temple.⁴⁵

-Nadal de 1492. En nom de la Sagristia, rebia el censal d'1 lliura i 4 sous que Lluç Alemany, forner, feia per un forn situat *davant en Manera*.⁴⁶

-20 de març de 1493. S'ha celebrat un trentenari per l'ànima de la dona Caterina, muller que fou de Gabriel Bordoï de Felanitx. La Sagristia, per mans del seu regent, mossèn Joan Font i Roig, rep 2 sous 1 diner d'oferta.⁴⁷

-29 de març de 1494. Pagava 12 sous al senyor Carreres per omplir les fonts, granar l'església i tirar les barres de la casa santa.⁴⁸

-11 de setembre de 1495. Comprava mitja cana de drap de lli per fer mànigues a un camis. La tela costà 4 sous i cosir, 2 sous.⁴⁹

-Circa 29 de setembre de 1496. El venerable mossèn Joan Roig, regent de la Sagristia, paga a Pere Esteve, prevere, les 2 lliures 5 sous que aquesta li fa pel seu benefici per la festa de sant Miquel.⁵⁰

-11 de març de 1497. Soterraren a la Seu el senyor Jaume Thomàs, apotecari. Mn. Font i Roig registra que la Sagristia ingressa 14 sous 6 diners.⁵¹

Tot i això –per motius que desconeixem– per a aquest setè i darrer exercici (1497-1498), almanco nominalment, el capítol elegí nou custodi de la Sagristia en la persona de Mn. Eloi Garriga, mentre que Mn. Font i Roig seria el seu coadjutor.⁵² Tal volta podem veure, durant aquest exercici, Font i Roig auxiliant Garriga en les tasques i funcions inherents al càrrec. Però tampoc hem de descartar que Mn. Garriga portés, durant aquest any primer, altres encàrrecs que li impedié dedicar-se totalment a la Sagristia. Això explicaria que el llibre de sagristia del moment estigui escrit per Mn. Font i Roig, fet que ens fa sospitar que aquest portava la seva administració efectiva. Finalment, Garriga ocupà la regència de la Sagristia, en solitari, durant cinc anys més, entre 1498 i 1503.⁵³

45 ACM, SAG-1179, f. 13v.

46 ACM, SAG-1180, f. 5v.

47 ACM, SAG-1180, f. 16v.

48 ACM, SAG-1182, f. 35r.

49 ACM, SAG-1183, f. 39r.

50 ACM, SAG-1184, f. 55v.

51 ACM, SAG-1184, f. 26r.

52 Eleccions celebrades el 9 de març de 1497 (ACM, VA-2700, f. 5v).

53 D'aquest període de la regència de la Sagristia per part de Mn. Garriga manca, a l'Arxiu Capitular, el llibre corresponent a l'exercici 1499-1500.

Procurador de la Confraria de Sant Pere i Sant Bernat

És també d'aquesta etapa el seu nomenament com a procurador de la Confraria de Sant Pere i Sant Bernat de la Seu de Mallorca. Sabem que el document de procura es va signar el 17 de març de 1497 –just acabat el seu sisè exercici al front de la Sagristia i quan el substituï, nominalment, Mn. Garriga– davant el notari Julià Figueres. El desembre del mateix any, el trobam utilitzant aquest poder conferit en la venda d'unes cases que la mencionada confraria havia rebut en herència del prevere Nicolau Sastre.⁵⁴

Desconeixem fins quan Mn. Roig exercí de procurador de la Confraria, si ho fou fins a la seva defunció o bé si, en algun moment, li foren revocats els poders notariais.

Sots-obrer de la Seu

El darrer càrrec ocupat per Mn. Joan Font i Roig, del qual tenim constància, és el de sots-obrer. Aquest –també dit sots-fabriquer– estaria sota les ordres del canonge obrer i era també nomenat anualment pel capítol de la Catedral. La seva missió consistia a auxiliar l'obrer en la gestió econòmica diària. Més concretament –si atenem a la documentació generada– el podem presentar com un administrador dels diners de la fàbrica, alhora que responsable dels comptes de l'obra i fàbrica, la construcció de la Catedral.

La seva gestió començava i acabava el dia de nostra Senyora del 25 de març, la festa de l'Anunciació. Una de les tasques que portava a terme era la de percebre i comptabilitzar les entrades, tant dels diners externs aplicadors a l'obra,⁵⁵ com d'aquells que, generats per les activitats de la mateixa obra, revertien de nou a la fàbrica.⁵⁶ Igualment feia els pagaments i consignava les sortides que, en essència, eren per compres de material d'obra⁵⁷ i per pagar salaris.⁵⁸ També s'ocupava, en alguns casos, de recollir l'albarà signat o manuscrit que, a manera de rebut, justificava certs pagaments.

Mn. Joan Font i Roig ocupà el càrrec de sots-obrer en tres ocasions, en total durant tres anys i mig. Primerament, durant un any, de març de 1502 a març de 1503. En segon lloc, durant dos exercicis complets, de març de 1505 a març de 1507. Finalment, fou elegit per un altre mandat l'11 de març de 1518,⁵⁹ però no l'acabà ja que morí, mentre ocupava el càrrec, l'agost d'aquell mateix any.

De la seva gestió econòmica com a sots-obrer de la Seu, només ens ha arribat un llibre de fàbrica; el corresponent a l'exercici 1505-1506, escrit de la seva mà.⁶⁰

Tot i que inicialment el capítol catedralici, reunit el 23 d'agost de 1518, va concloure elegir

⁵⁴ ARM, RP, Cartes Reials 604, f. 240r-241r.

⁵⁵ Com les quantitats provinents dels bacins de les parròquies de Ciutat, la Part Forana i Menorca, de donatius particulars, deixes testamentàries, rebudes de preveres i altres obligacions. També aquelles provinents censals i rendes de la fàbrica. Vegeu, per exemple, l'estructura del llibre ACM, LFA-1766.

⁵⁶ Com eren la venda dels sobrants de pedra, fusta i ferro.

⁵⁷ Picapedrers, manobres i fusters.

⁵⁸ Com era pagar el subministrament de pedra, calç, guix, teules, llenyam, cordes i estores. Però també els aliments per als obrers.

⁵⁹ ACM, VA-2700, f. 36r.

⁶⁰ El llibre ACM, LFA-1766, d'on s'han tret les dates d'inici i finalització del càrrec de sots-obrer (f. 1r).

com a sots-obrer, en el lloc del difunt venerable Joan Roig, mossèn Totxa, prevere,⁶¹ sembla que aquest no arribà a cobrir o exercir efectivament el càrrec. I és que, a partir dels llibres de fàbrica, queda en evidència que, qui realment exerceix de sots-obrer i porta els comptes i el corresponent llibre, és Mn. Jaume Pasqual àlies Caldés.⁶²

Per concloure, creiem que el veritable paper de Mn. Font i Roig en el procés constructiu de la Catedral degué ser bastant més important del que es desprèn de la documentació, sobretot d'una lectura superficial d'aquesta. Començam a intuir –i defensam– que el calat de les seves actuacions envers l'obra catedralícia, els seus contactes i la seva personal implicació resten encara pendents de valorar en la seva justa mesura.⁶³

5. Obra escrita

La producció literària vinculada a Font i Roig obeeix a diversos encàrrecs fets pel Capítol Catedralici i pels bisbes titulars de la diòcesi mallorquina. Va intervenir, en distint grau, funció i moment, en algunes obres litúrgiques, tant impreses com manuscrites.

Presentam la seva producció literària per ordre cronològic. Conscients que es dona un divers grau de certesa sobre la participació i implicació del domer en cada una d'aquestes obres, constatarem les atribucions que altres autors han fet, però aportant algunes dades inèdites. En aquests moments, segons l'estat actual de la investigació, el que tenim sobre l'autoria o col·laboració de Mn. Joan Font i Roig en els llibres, impresos o manuscrits, és el següent.⁶⁴

La Consueta de Sagristia de 1511

D'entrada, és indubtable la participació de Mn. Font i Roig en la Consueta de Sagristia de 1511 –conservada encara avui a l'Arxiu Capitular de Mallorca–, ja que en fou, almenys, el seu escrivà. Però la seva aportació anà més enllà d'haver escrit personalment el manuscrit final –que es presenta amb una acurada lletra humanística cursiva–, ja que prengué part també en la seva preparació i redacció.⁶⁵ Segons Seguí Trobat,⁶⁶ l'obra és fruit d'una estreta col·laboració entre Mn. Eloi Garriga –que per aquell temps ocupava, o havia acabat d'ocupar, el seu darrer mandat al front de la Sagristia–⁶⁷ i Mn. Joan Font i Roig. En el procés hem de veure una praxi investigadora, típicament humanística, i no simplement copista o

61 ACM, ACA-1628, f. 68.

62 Vegeu ACM, LFA-1772, que conté els set mesos que van des del 20 d'agost de 1518 fins al 25 de març de 1519. Tal volta perquè Mn. Jaume Pasqual ocupà *pro tempore* i *de facto* el càrrec.

63 Al respecte, Bover –tot i el seu llenguatge ampul·lós i subjectivisme– aporta que fou “uno de los más ardientes promovedores de su fábrica”. BOVER DE ROSSELLÓ, J.M.: *Memoria biográfica...*, p. 118.

64 No analitzarem tres de les obres atribuïdes en el segle XIX per Jaume Villanueva a Font i Roig: el Missal i el Breviari, editats a Venècia en 1506, i el Diürnal de 1518. Creiem que són determinants els arguments aportats pel Dr. Seguí quan considera no solament no provada la seva intervenció en les redaccions, sinó també per concloure que no en fou el seu autor, almanco del breviari i del diürnal. SEGUÍ TROBAT, G.: *La consueta de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 86.

65 Es feu un examen crític de les ordinacions vigents i de la Consueta de *Tempore* del segle XIV. També s'actualitzaren, tot considerant les modificacions i ampliacions que, en l'espai físic del temple catedralici, s'havien anat produint amb l'avanç de la seva construcció.

66 SEGUÍ TROBAT, G.: *La consueta de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 90.

67 Mn. Garriga fou *custos* de la Sagristia durant vuit anys en dos moments distints: de març de 1497 a març de 1503 i de març de 1509 a març de 1510. SEGUÍ TROBAT, G.: *La consueta de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 89.

amanuense, més pròpia de l'època medieval.⁶⁸ La importància de l'obra, si més no des de la seva forma, ve donada per ser un dels primers llibres costumaris escrits en llengua catalana, "amb un lèxic ric, una dicció directa i una terminologia litúrgica avui en dia cada cop més desconeguda i desusada".⁶⁹

Ara bé, encara podem afegir alguna novetat –amb les degudes precaucions, ja que les fonts documentals són fraccionàries—⁷⁰ referida a tot el procés. El 4 de juny de 1511, el capítol catedralici, sense discrepància, elegia el reverend senyor Jaume Armadans, canonge, els venerables Joan Roig i Miquel Garcia, domers, i Joan Minguet i Pere Valls, primatxers, per ajudar al predit Miquel Garcia en les tasques de corregir i escriure la consuetada de la present església.⁷¹

La darrera tasca, la d'escriure el còdex, fou responsabilitat de Mn. Font i Roig i ell n'és l'executor material. Així ho llegim a l'incipit del mateix manuscrit: "*Fonch comensat lo deual libre d'escriure e compondre, per mi, Johan Font, àlies Roig, domer, diluns lo primer de satembre any MDXI, ordonat per lo venerable mossèn Aloy Guarrigue, preuera. Fonch acabat a VIII de no[v]embre any dit*".⁷² Aquests treballs duraren, doncs, deu setmanes.

Finalment, a punt d'acabar l'any, el 19 de desembre de 1511, compareixia davant el capítol el venerable Eloi Garriga, prevere, per *gratisque et bono amore* lliurar –a la Seu de Mallorca i als seus canonges– un llibre escrit a mà, cosit i amb tapes, vulgarment dit la *Consuetada de Sagristia*. Consta que els canonges l'acceptaren.⁷³

Ordinarium de administracione sacramentorum

L'obra litúrgica *Ordinarium de administracione sacramentorum (...) secundum ritum almae Sedis Maioricensis* nasqué de l'encàrrec del bisbe Rodrigo Sánchez de Mercado i veié la llum a València, a la impremta de Joan Jofre, el 1516. Seguí Trobat afirma que és segur que

68 SEGUÍ TROBAT, G.: *La consuetada de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 91.

69 SEGUÍ TROBAT, G.: *La consuetada de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 14.

70 Ja que, a pesar de disposar de pràcticament tota la sèrie de les actes capitulars del moment, aquestes no són del tot completes. Del període estudiat, en moltes ocasions figura únicament la data i la relació dels assistents a la reunió, sense haver quedat constància del seu desenvolupament o de les decisions preses. De vegades, com a molt, consta d'alguna brevíssima anotació marginal –alguna paraula o frase curta– sobre l'assumpte tractat, però sense cap menció a les disquisicions o a les determinacions. És el cas de l'acta del dilluns 16 de juny de 1511 en què simplement llegim al marge "*Moss. Johan Font*" (ACM, ACA-1627, f. 28v).

71 ACM, ACA-1627, f. 27r. Sembla que seria el mateix *modus operandi* que es va seguir en l'encàrrec del *Missal Mallorquí* de 1506. En aquell cas, el bisbe era Antonio de Rojas que juntament amb els canonges decidiren publicar-lo, tot confiant l'edició al llibreter Jaume d'Irdis. El llibre fou imprès a Venècia, a l'obrador dels Giunta. La seva preparació va córrer a càrrec d'un grup de preveres, tal volta beneficiats de la Seu, elegits pel seu Capítol, entre els que probablement hi havia el seu domer, Mn. Font i Roig. SEGUÍ TROBAT, G.: *El Missal Mallorquí de 1506*, Palma, 2003, p. 67.

72 ACM, CC-3400, f. 10r.

73 ACM, ACA-1627, f. 60v. Hem de veure, en aquesta expressió de gratuitat, una formalitat administrativa. Tot i això, per Garriga significava la culminació i el punt final a la seva dedicació a la Consuetada. El seu lliurament a la Seu es produïa nou mesos després de la finalització del seu darrer any com a custos de la Sagristia (1497-1503 i 1509-1511). Les tasques de recopilació de divers material litúrgic dutes a terme per Garriga durant anys conformarien una espècie d'apunts propis sobre les celebracions catedralícies. Aquestes anotacions, a manera de memòria, esdevenen la plasmació per escrit de l'execució litúrgica i l'organització de les celebracions, i serien semblants a les portades pels cerimoniers pontificis romans.

Mn. Font i Roig en fou el seu compilador⁷⁴ i aporta la transcripció del seu íncipit que diu: “*Nan ergo, Joan Font, alias Roig, alter ex hebdomedariis alme Sedis Maioricensis*”⁷⁵ que consideram la prova definitiva per atribuir-li l'autoria.

Mn. Font i Roig degué aportar, per poder complir l'encàrrec episcopal, els seus amplis coneixements i experiència litúrgica de tants d'anys com a domer en la praxi de la dispensació sacramental, l'auxili dels fidels, la coneixença de les Sagrades Escripures, la lectura assídua i pregària amb els Salms entorn l'Ofici diví. Aquesta és, a l'igual que la resta, una obra de maduresa personal i professional.

La Consueta de Sanctis de 1516

Com ja hem vist, devem a l'historiador il·lustrat Jaime Villanueva l'atribució de l'autoria de la Consueta de Sanctis de 1516 al nostre protagonista.⁷⁶ Això ho fa basant-se en un encàrrec del Capítol de la Catedral a Mn. Font i Roig del 9 de gener de 1516.

Ara bé, revisada l'acta capitular en qüestió, hem de considerar el que la redacció d'aquesta –en llengua llatina– diu. I llegim: Es va determinar per unanimitat, sobre el tema de la Consueta, elegir el venerable Joan Roig, prevere i domer, juntament amb els altres ja elegits, per perfeccionar i completar la consueta ja iniciada.⁷⁷ És a dir, que el tan citat encàrrec del capítol a Mn. Font i Roig fou, *stricto sensu*, per acabar una feina ja començada per altres prèviament triats. La qüestió és, doncs, a quina obra s'està fent referència?

Particularment –i a l'espera de l'estudi monogràfic que la Consueta de Sanctis requereix, i amb les degudes precaucions perquè no podem oferir cap proposta definitiva– ens inclinam per una opció divergent a la facilitada per la historiografia fins al moment. Aquesta és que la notícia es refereix a l'encàrrec d'actualitzar la consueta de Sagristia –de consulta privada i al servei de la mateixa sagristia– i no a l'elaboració o actualització de la consueta de Sanctis –de lectura pública i al servei del cor– com podria semblar per la coincidència dels anys.⁷⁸

En res no s'oposa a la nostra proposta el nomenament de Mn. Mas com a ajudant i substituït de Font i Roig en la domeria el novembre de 1515. En qualsevol cas, a finals de 1515 i principis de 1516, Mn. Joan Roig treballava amb gran dedicació sobre alguna de les dues consuetes.

6. Beneficis eclesiàstics

Mn. Joan Font i Roig apareix diverses vegades consignat com a beneficiat, tant de la Seu i de l'església de Monti-Sion de Ciutat, com de la parròquia de Porreres. Igualment sabem que fou patró d'algun benefici eclesiàstic.

Recordem que el 1479, quan se li confereix l'orde del sotsdiaconat, ja era beneficiat de la Catedral. Aquesta és, ara per ara, la referència més antiga en què apareix com a tal.

⁷⁴ SEGUÍ TROBAT, G.: *La consueta de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 86.

⁷⁵ *Ordinarium de administratione sacramentorum*, València, 1516, f. 1v.

⁷⁶ VILLANUEVA, J.: *Viage literario á las Iglesias...*, p. 177. Citat per SEGUÍ TROBAT, G.: *La consueta de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 86.

⁷⁷ ACM, ACA-1627, f. 226v. Nota marginal: *Super consueta*.

⁷⁸ Cal tenir present que, per la seva mateixa naturalesa i funció, tota consueta és una obra temporal, oberta necessàriament a treballs de modificació per a actualització i adequació, així com per l'esmena de possibles errors o mancances.

Desconeixem qui fou el fundador del benefici, quina va ser la via d'accés i l'import en què estava dotat. Durant el període de 1498 a 1517, apareix mencionat com a beneficiat a la Catedral actuant a diverses actes notarials, però aquestes recullen negocis jurídics no relacionats amb qüestions beneficials.

El 1487, el domer Joan Font àlies Roig posseïa el benefici instituït pel comte d'Empúries. L'11 d'abril de 1488 cobra de la sagristia de la Seu, de mans del seu custos, Mn. Francesc Torner, els 6 sous corresponents a l'any anterior.⁷⁹

En 1502, Mn. Joan Font àlies Roig i altres quatre preveres més, tots beneficiats a l'església de Porreres, vénen un corral o pati al carrer del Socorredor de Ciutat que antigament fou dels aniversaris de la dita església.⁸⁰ Sembla que el benefici posseït per Mn. Font i Roig seria el de la capella de Sant Antoni de Viana de la parròquia porrerenca, ja que el 1511 el seu nebot Joan Roig, diaca, que n'és el posseïdor, el permutava amb un altre que Joan-Andreu Bibiloni, canonge, tenia a la capella de Sant Pere de la Seu.

El 7 de novembre de 1515, té un benefici fundat a l'altar de Sant Andreu de la Seu i el permuta amb un altre que el canonge Bibiloni té a l'altar major de l'església de Monti-Sion.⁸¹ Cal advertir que, sabent de l'elevat nombre de transmissions i resignacions de beneficis que es produeixen durant aquelles dècades, ara per ara és massa atrevit identificar, sense cap més informació, aquest benefici a la capella de Sant Andreu de la Catedral amb aquell que el mateix Mn. Font i Roig posseïa quan va rebre el diaconat, trenta-sis anys abans.

Al moment de la seva defunció, el nostre sagrista era posseïdor, almenys, de dos beneficis: un a l'altar de Sant Antoni de la Catedral, que havia estat fundat pel canonge Francesc Rovira, i el propi de la Domeria. D'ambdós, vacants per la seva defunció, coneixem el procés de presentació de candidats iniciat immediatament després del seu òbit. Així, el 20 d'agost de 1518, és presentat Gabriel Carbó, clergue, com a candidat a ocupar el mencionat benefici de l'altar catedralici. El mateix dia, el prevere Sancho Sánchez de Mercado opta al de la Domeria.⁸²

La possessió del benefici a la Seu, el fundat a l'altar de Sant Antoni que posseïa en vida el venerable mossèn Font i Roig, fou dat efectivament al sol·licitant, Gabriel Carbó. El 10 de desembre del mateix 1518 es pagaren 1 lliura i 10 sous per les taxes a la Sagristia.⁸³

Quant al seu paper com a patró, coneixem que ho fou del benefici fundat a la capella de Santa Anna de la Catedral mallorquina per la senyora Vicenta Alberola i què, com a tal, Font i Roig tenia dret de presentació de candidat. El 6 d'abril de 1502 el benefici és vacant per mort d'Antoni Rovira, prevere, i el nostre domer presenta Bernat Totxa, prevere, com a laica persona, perquè el posseeixi.⁸⁴

79 ACM, SAG-1175, f. 59.

80 ARM, NOT P-456, f. 163-164v. Els cinc preveres són els mossens Antoni Salom, Ponç Feliu, Gabriel Vaquer, Joan Font àlies Roig i Andreu Mesquida. Primera referència documental facilitada per la Dra. Maria Barceló Crespi.

81 ADM, *Registra Collationum* 48 (1515-1516), f. 75v. Informació inicial facilitada per Mn. Joan Rosselló Lliteras.

82 ADM, *Registra Collationum* 49 (1517-1519), f. 157r-158v.

83 ACM, SAG-1203, f. 43. Identificat aquí com fill de mestre Carbó, cirurgià. Probablement es tracti de Damià Carbó.

84 ADM, *Registra Collationum* 41 (1502-1503), f. 71r-72r. Informació inicial facilitada per Mn. Joan Rosselló Lliteras. Document parcialment mutilat. Consta el nom d'un altre domer de la Seu, el prevere Onofre Garrell.

7. Propietats. Transmissions i arrendaments

Són diverses les propietats urbanes, cases i horts a Ciutat, que apareixen vinculades al patrimoni immoble de Mn. Joan Font i Roig. Per començar, la seva residència es situava al carrer del Degà –actual carrer del Deganat– entre el portal de l'Almoina de la Catedral i la casa del Cabiscol. Es tractava d'una edificació –*tot una casa*– que apareix citada com *de Mn. Font i Roig i de Mn. Tomàs Castelló*,⁸⁵ a la zona més antiga de la ciutat i que havia experimentat canvis significatius en el seu traçat viari.⁸⁶

D'altra banda, l'agost de 1491, Font i Roig va vendre a Joan de Santjoan, apotecari, un hort amb pòrtic i assecador, que era de pertinences d'unes cases que el venedor es reservà, a la parròquia de Sant Miquel de Ciutat. Confrontava, entre d'altres, amb l'hort del monestir del Carme i estava situat davant del forn del vidrier Antoni Sales.⁸⁷ El tenia per compra feta dos anys enrere a Pere Trull, prevere. El preu de venda s'establí en 12 lliures.⁸⁸

Un altre hort, també a la mateixa zona de la ciutat, apareix documentat a principis del segle XVI. El setembre de 1503 els jurats concedien dret d'aigua de la Ciutat i Regne, de la que transita per davant l'església de Sant Antoni de Viana, al venerable Joan Font àlies Roig. El cabal concedit és l'equivalent al que passa per un forat de la mida d'una moneda d'un diner.⁸⁹

El 1511 és propietari, juntament amb els seus germans Martí i Gaspar Font àlies Roig, d'unes cases al carrer del Vi, a la parròquia de Santa Creu de Ciutat, que foren de l'heretat del seu pare. Les estableixen el 21 d'agost a favor de Tomàs Jaume, mariner, i Margalida, la seva muller.⁹⁰

Les darreres tres notícies sobre béns immobles de Mn. Joan Font i Roig són referides a diverses transaccions de la segona dècada del segle XVI. Primerament, dia 4 de juny de 1511, lloga a Jaume Ferrandell, prevere, per cinc anys i un preu total de 6 lliures, unes cases situades prop del monestir de Santa Clara de Ciutat.⁹¹ El 20 d'octubre de 1515 estableix al mercader Miquel Bestard unes cases a Santa Creu, que estaven sota directe domini del bisbe de Barcelona i alou de Miquel de Pujals, donzell. Les havia adquirit al mencionat Pujals només dos anys abans. Per acabar, el 14 de març de 1517 arrenda al mariner Baldiri Català, unes cases al carrer dit *de mossèn Morellet* de la parròquia de Santa Eulàlia, per 3 lliures i mitja, anuals.⁹²

85 Cal advertir que el carrer era, per aquells temps, més llarg que no pas ara. Part del carrer es convertí en plaça, l'actual de la Seu o de l'Almoina. *Consueta de Sagristia de 1511*. ACM, CC-3400, f. 46v.

86 Vegeu el treball del Dr. Antoni Pons en que aborda el desaparegut carrer d'en Pedró que s'estenia des de la façana principal del Palau Reial, passant per la façana nord de la Seu, paral·lel a la nau de l'Evangeli. PONS CORTÉS, A.: *La Consueta de aniversaris de la Catedral de Mallorca y la documentación funeraria como fuente para la historia de la arquitectura medieval. Volumen 1*, Tesi doctoral inèdita dirigida per Eduardo Carrero Santamaría, Universitat Autònoma de Barcelona, 2015, 120; 138-139.

87 Podríem situar aquest hort entorn dels actuals carrers del Carme, Sant Elies i dels Horts.

88 ARM, ECR 500, f. 249v-250v.

89 És el que es coneix, segons la terminologia del moment, com '*un diner de aygo*'. ARM, EU-23, f. 266r.

90 ARM, NOT P-13, f. 69v-70v.

91 ARM, NOT M-599, f. 38r.

92 ARM, NOT S-1070, f. 17v. Probablement estarien ubicades a la illeta coneguda com *de mossèn Bernat Morei*. Vegeu BARCELÓ CRESPI, M.: *La Talla de Ciutat de Mallorca, 1512*, Palma, 2002, p. 25-26. Aquest carrer és l'actual

8. Altres relacions personals

A la Seu, Mn. Font i Roig coincidí i treballà juntament amb Mn. Gabriel Vaquer, també prevere, domer i beneficiat. Desenvoluparen paral·lelament la seva activitat eclesiàstica, d'una manera intensa, centrada entorn la gestió econòmica i la cura d'ànimes de l'església mare de Mallorca.⁹³ Ambdós tingueren ocasió de tractar, tot i la diferència d'edat, el domer Bernat Duran en els seus darrers anys de vida.⁹⁴

En altre ordre de coses, durant el temps de la seva regència de la Sagristia de la Seu, l'agost de 1497, Joan Font àlies Roig ordenava procurador a Pere Armengol, habitant de Sencelles, perquè en el seu nom, compràs uns censals frumentaris de la vila de Sant Joan de Sineu.⁹⁵

El discret i venerable Joan Roig, prevere, fou marmessor de mossèn Antoni Llana, prevere i beneficiat a la Seu, en virtut dels codicil·lis fets el juliol de 1497. L'agost del mateix any –mort ja Llana– Font i Roig, aleshores també procurador de la Caixa i Confraria de Sant Bernat de la Seu de Mallorca, instava la publicació del seu testament.⁹⁶ La importància de l'encàrrec ve del fet que Mn. Llana, al seu testament de juliol de 1475, havia manat fundar un hospital per a preveres vells i preveres joves malalts. L'hospital en qüestió és el de Sant Pere i Sant Bernat, i no és difícil imaginar la complexitat de les múltiples gestions necessàries per fer possible el compliment efectiu de l'encàrrec.

Especial atenció requereix la seva relació amb el prevere Antoni Salom, també beneficiat de la parròquia de Porreres. Mn. Salom formava part d'un potent grup d'eclesiàstics porrerencs amb forts lligams entre ells i freqüentment vinculats amb la Seu, d'on era canonge.⁹⁷ La mútua confiança entre Font i Roig i Salom devia ser prou gran i els seus interessos, semblants. Tant és així que, el desembre de 1505, davant el notari Bartomeu Trobat, ambdós es constitueixen com a procuradors recíprocs. Font i Roig nomenava procurador Salom per exigir i cobrar quantitats, especialment aquelles 40 lliures que li feia pel seu benefici l'honorable Melcior Comelles sobre la seva finca de Montuiri. A continuació, Salom feia el mateix amb el domer, facultant-lo per exigir i cobrar qualsevol quantitat, expressament aquelles 28 lliures que la Universitat de Mallorca li feia per la festa de sant Miquel.⁹⁸

La relació sembla que s'anava enfortint, ja que, pel mes de setembre de 1507, Mn. Font i Roig actuava novament com a procurador de Salom, però ara en una venda de terres del

d'en Morei i la illeta seria la darrera del carrer, pujant a la dreta, tocant la plaça de Santa Eulàlia.

93 BARCELÓ CRESPI, M.; ENSENYAT PUJOL, G.: "Mossèn Gabriel Vaquer en el context de les lletres mallorquines de la tardor medieval", *BSAL*, 62, 2006, p. 188.

94 Mn. Bernat Duran fou cofundador el 1456, juntament amb el donzell Tomàs Tomàs, i capdavanter en la direcció de la Col·legiata de Lluc. BARCELÓ, M.; ENSENYAT, G.: "Mossèn Gabriel Vaquer...", p. 201.

95 ARM, NOT C-256, f. 172v.

96 ROSSELLÓ LLITERAS, J.; BARCELÓ ADROVER, J.: "Hospitalet dels capellans de Sant Pere i Sant Bernat. Una nova lectura del testament del fundador (1475)", *BSAL*, 58, 2002, p. 279-280.

97 Dintre d'aquest grup estarien Agustí Ferran àlies Agost, Ponç Feliu, Gabriel Móra –cofundador de la Criança– i el mateix Antoni Salom. BARCELÓ CRESPI, M.: "Gabriel Móra, un humanista porrerenc" en BARCELÓ CRESPI, M. (coord.): *Al tombant de l'edat mitjana. Tradició medieval i cultura humanista: XVIII Jornades d'Estudis Històrics Locals*, Palma, 2000, p. 199. Pel seu probable origen o vinculació amb Porreres, també hauríem d'incloure en aquest col·lectiu Mn. Gabriel Vaquer, al que ja ens hem referit abans.

98 Respectivament, ARM, NOT, T-428, f. 89v-90r i ARM, NOT T-428, f. 90r.

terme de Porreres.⁹⁹ El poder notarial que permetia al venerable Mn. Font i Roig actuar en nom del porrerenc no és el mateix de 1505, ja que aquí es requerien de facultats més àmplies, sinó un apoderament nou signat davant Rafel Nicolau, notari de la vila en qüestió.

Per concloure, al darrer testament atorgat per Salom, el 12 d'abril de 1509, el testador elegia com a marmessor únic Joan Roig, prevere, "*caríssim amic meu*", un dels domers de l'Església de la Seu, i sembla que li deixava el dret de presentació del seu benefici de Porreres.¹⁰⁰ Salom moria a casa seva, a la vila de Porreres, l'octubre de 1512. El seu marmessor encara actuava com a tal el febrer de 1518, en concret, resignant un cens de l'heretat del finat.¹⁰¹

9. Testament, defunció i enterrament

El venerable domer testava davant el notari Francesc de Milià l'1 de febrer de 1518, designant hereu el seu germà Cristòfol Font àlies Roig, paraire.¹⁰² Posteriorment codicil·là amb el mateix fedatari el 13 d'agost del mateix any. En aquestes darreres voluntats ordenava una generosa obra pia en la qual feia, almenys, un llegat de 10 lliures censals per celebrar dos oficis perpetus, un per a Martí Font àlies Roig, prevere, i altre per a Jornets, prevere.¹⁰³

Com ja hem anticipat, Mn. Joan Font i Roig morí el mes d'agost de 1518, quan comptava amb uns seixanta-tres anys d'edat. Desconeixem la causa de la defunció, però el seu òbit no fou sobtat. Fou enterrat el 20 del dit mes, dia de sant Bernat, a la Seu de Mallorca, amb unes vestimentes noves que el finat havia manat fer i que serviren de mortalla.¹⁰⁴ Al seu enterrament cremaren sis torxes bones i dotze ciris blancs de 9 unces de pes.

Tres dies més tard, el 23 d'agost, se celebrava a la Seu un conventual de prevere-domer per ell. El 26 d'agost Cristòfol Roig, el seu germà i hereu, pagava les 10 lliures corresponents a les taxes per la vacant de prevere a la Sagristia de l'església catedral.¹⁰⁵ El 26 d'agost, el mateix hereu pagava a la sagristia 2 sous i 5 diners d'oferta per un trentenari i cinc misses de sant Agustí pel difunt.¹⁰⁶

Anualment se celebrava, en dates pròximes al dia de la seva defunció, una missa matinal de rèquiem per la seva ànima. Aquestes misses d'aniversari, que hem de pressuposar perpètuas, les tenim ben documentades en els anys immediats posteriors a la seva mort. Per exemple, les celebrades el 27 d'agost de 1520 i el 6 de setembre de 1521 en què el seu preu era de 5 sous cada una.¹⁰⁷

99 ARM, ECR-70, f. 221v.

100 ARM, NOT P-452, f. 19r-21v.

101 ARM, NOT B-115, f. 22v-24r.

102 No s'han pogut localitzar aquests dos documents claus. La informació que aportam, l'hem obtinguda de referències indirectes.

103 Vegeu ARM, NOT LL-11, f. 99r-101r. Hem de suposar que el primer seria el seu oncle patern, mentre que desconeixem, ara per ara, la identitat de mossèn Jornet i la vinculació que l'unia amb el testador.

104 ACM, SAG-1203, f. 35v. Citat a SEGUÍ TROBAT, G.: *La consuetud de sagristia de 1511...*, vol. I, p. 87-88.

105 ACM, SAG-1203, f. 35v.

106 ACM, SAG-1203, f. 25v.

107 Respectivament a ACM, SAG-1205, f. 23v; ACM, SAG-1206, f. 25r.

10. La sepultura de la Seu: vas i làpida

Pel que sembla, Mn. Font i Roig fou sepultat en un vas ubicat a la segona capella lateral de la nau de l'Evangeli de la Seu de Mallorca que, per aquells temps, estava dedicada a Santa Cecília,¹⁰⁸ actualment al Sant Crist del Davallament. Aquesta sepultura, si no era familiar en el moment de la seva defunció, ho fou poc després, perquè successius membres de la família Font i Roig s'hi enterraren durant les següents generacions al llarg dels segles.

Sobre la seva ubicació exacta, ara per ara, només podem aportar una hipòtesi que haurà de confirmar-se en el futur. El vas d'enterrament estaria –aquesta és la nostra proposta– efectivament ubicat a la capella de Santa Cecília, just devora dels graons que hi donen accés, molt a prop del mur que la separa de la tercera capella (Fig. 6). Actualment, la boca de pedra del vas queda quasi aferrada al muret que suporta la reixa que tanca la capella. No presenta inscripció o senyal visible alguna que la faci identificable.

L'element material més interessant del conjunt funerari, almanco des del punt de vista artístic, és la làpida sepulcral que, desplaçada del seu lloc original, descontextualitzada i probablement modificada, es troba avui al Museu Catedralici.¹⁰⁹ La lauda ha sofert més d'un canvi d'ubicació.

Segons pareix, originàriament es trobava adossada a la paret lateral esquerra de la referida capella –com era d'esperar– molt a prop del vas d'enterrament. A principis del segle XIX (1814) encara hi era, perquè Villanueva parla de la inscripció.¹¹⁰ A principis del segle XX (1916) la trobam a la mateixa capella, però sembla que ha estat desplaçada cap al fons, més enllà del sepulcre neogòtic del P. Julià Font i Roig (+1613).¹¹¹ És a dir, que el nou sepulcre del dominic s'hauria bastit, l'any 1900, sobre l'espai que abans ocupava la làpida de Mn. Joan Font i Roig. Probablement aquesta fou la raó del seu primer trasllat.

Tal volta, a mitjan segle XX encara es trobava devora el retaule del Sant Crist del Davallament.¹¹² Desconeixem la data en què es retirà definitivament, la raó i com va acabar al Museu.

108 "Don Juan Font y Roig [...] Yace en la capilla de Santa Cecilia al lado del evangelio con su breve inscripción". VILLANUEVA, J.: *Viage literario...*, tom XXII, p. 177.

109 La peça es troba a la primera sala del museu, que ocupa l'espai de l'antiga sagristia de Vermells, als baixos de la torre del campanar de la Seu.

110 Vegeu nota 108.

111 ALCOVER [SUREDA], A.M.: "La Santa Iglesia...", p. 19.

112 Diem tal volta, perquè si seguim a Gaspar Munar (MUNAR OLIVER, G.: *Devoción de Mallorca a...*, p. 80-81) no queda clar si parla del moment en que escriví el seu llibre –any 1950– o bé es refereix al que ha llegit de Villanueva.

Làpida sepulcral. Comentari artístic

Làpida sepulcral de format rectangular, elaborada en pedra marès de Santanyí i policromada. Les seves mides aproximades són 115 cm d'alt per 75 cm d'ample. D'autoria anònima i taller desconegut, tot i que la seva factura –bàsicament la part superior– evoca alguns motius ornamentals del portal de l'Almoïna, obra de Francesc Sagrera.¹¹³ Aquests són un arc conopial acabat en floró, decorat amb cardines i flanquejat per pinacles sobre el que es situa una arcuació cega. Aquest terç superior de l'obra, que sembla afegit posteriorment o reconstruït, queda separat de la resta de la peça per una evident fractura horitzontal en la pedra.

A la part inferior presenta la següent inscripció en lletra gòtica: "*Sepultura del venerable / mossen ioha(n) font al(i)es roig do / mer de la present seu e dels se(us)*".

La temàtica representada és l'escena cristiana de la Dormició de la Mare de Déu en que aquesta reposa sobre el llit, en posició horitzontal i les mans unides sobre el pit. Els dotze apòstols, d'aspecte hieràtic i mirant a l'espectador,¹¹⁴ es presenten col·locats formant tres fileres, envoltant la Verge Maria en el moment del seu trànsit. Els de la primera filera apareixen asseguts, amb les mans en diferents posicions, en un aparent intent de l'artista de cercar una certa individualització dels personatges.¹¹⁵ Els de les fileres segona i tercera s'estan dempeus. Tots van vestits amb túnica i porten barba, excepte sant Joan. Corona l'escena la representació del seu fill, Jesucrist, que apareix flanquejat per dos àngels. En braços –com és habitual en la iconografia de l'Assumpció– porta l'ànima de la Verge Maria, representada en forma de nina. Aquesta darrera figura apareix deteriorada per mutilació, ja que està decapitada.

Rompen sorprenentment la simetria vertical de la peça, sobre el mateix suport de la làpida, a la part inferior dreta i devora de la inscripció, apareix un escut d'armes –també en marès i policromat– que correspon a la família Font de Mallorca. Que aquest es presenti descentrat ens fa pensar que, tal volta, mancava un altre escut al costat esquerre, o bé que, el que avui té, ha estat ressituat on ara apareix. D'una observació detallada podem afirmar que l'escut en qüestió ha estat recol·locat a la posició actual. No coneixem, ara per ara, quina podria haver estat la seva ubicació primigènia.

L'estat de conservació de la peça és deficient, presentant alguns danys que podem atribuir, quasi amb tota seguretat, als trasllats que ha sofert.

113 Francesc Sagrera, prevere i arquitecte, que es trobava treballant en el portal del lateral nord de la Seu a finals del segle XV. L'obra fou projectada i iniciada el 1498. Vegeu DOMENGE I MESQUIDA, J.: "La arquitectura en el reino de Mallorca, 1450-1550. Impresiones desde un mirador privilegiado", *Artígrama*, 23, 2008, p. 185-239. Recordem que, per aquell temps, Mn. Font i Roig havia finalitzat el seu últim mandat com a regent de la Sagristia i, el 1502, seria elegit sots-obrer de la Seu.

114 MUNAR OLIVER, G.: *Devoción de Mallorca a...*, p. 80-81.

115 Vegeu http://catedraldemallorca.org/mediawiki/index.php?title=L%C3%A0pida_de_Joan_Font (Consulta 01.05.2018).

11. Conclusions

Quasi res s'havia estudiat, fins ara, de la persona de Mn. Joan Font i Roig (ca 1455-1518 Ciutat de Mallorca). Hem presentat algunes dades biogràfiques i familiars, alhora que acreditat que rebé tots els ordes sagrats a Mallorca. Apareix a la documentació amb els tractaments de mossèn (en tant que prevere), venerable (probablement en tant que domer), discret (tal volta en tant que oficial de la Catedral) i honorable.

Fou un actor que participà activament en un ampli procés de reproducció social que implica a tot l'entorn familiar que es troba immers en una dinàmica d'ascens social. Fou protegit del seu oncle Martí Roig, prevere i rector de Santa Creu, i, al seu torn, mentor del seu nebot homònim Joan Font i Roig, diaca.

Cal considerar la percepció d'unes rendes eclesiàstiques –els beneficis eclesiàstics, el quart com a domer, els estipendis per serveis litúrgics i sacramentals– que li varen permetre d'incrementar el seu patrimoni immoble a la Ciutat de Mallorca que –possèit a títol personal– li generà unes rendes complementàries per via de lloguers.

Com a eclesiàstic –ordenat de prevere el 1480– va estar tota la seva vida al servei de la diòcesi de Mallorca; en concret, adscrit a la seva església mare. Serà a la Catedral on desenvoluparà el seu ministeri entorn dels sacraments i el culte, la cura dels objectes sagrats, la gestió econòmica de la Sagristia (1491-1498) i de l'obra i fàbrica catedralícia (1502-1503, 1505-1507 i 1518). Especialment destacable fou la seva activitat com a domer durant més de tres dècades. Resta per valorar la seva aportació en la construcció de la Seu.

El nostre venerable domer és un personatge característic del que s'ha vingut a denominar 'trànsit a la modernitat' de la Mallorca dels segles XV i XVI. Coautor de l'obra manuscrita *Consueta de Sagristia* (1511), compilador de l'obra impresa *Ordinari de l'administració de sacraments segons els ritus de la Seu de Mallorca* (València, 1516) i relacionat amb l'elaboració de la *Consueta de Sanctis* (1516), Joan Font i Roig no és un simple copista sinó una veu autoritzada que investiga, sotmet a crítica i –per encàrrec del Capítol i dels bisbes– actualitza i consigna per escrit els ritus i tradicions de l'església mallorquina.

Ara per ara, no tenim documentada la seva relació amb el cercle humanístic del moment, però sí que podem dir que es mou entre alguns dels membres que en formen part.

Per acabar, quant a la investigació, en menys d'una dècada s'ha passat de no conèixer gairebé res de mossèn Joan Font i Roig a començar a disposar d'una bona base documental i bibliogràfica que permetrà un més que just reconeixement a la seva persona i obra.

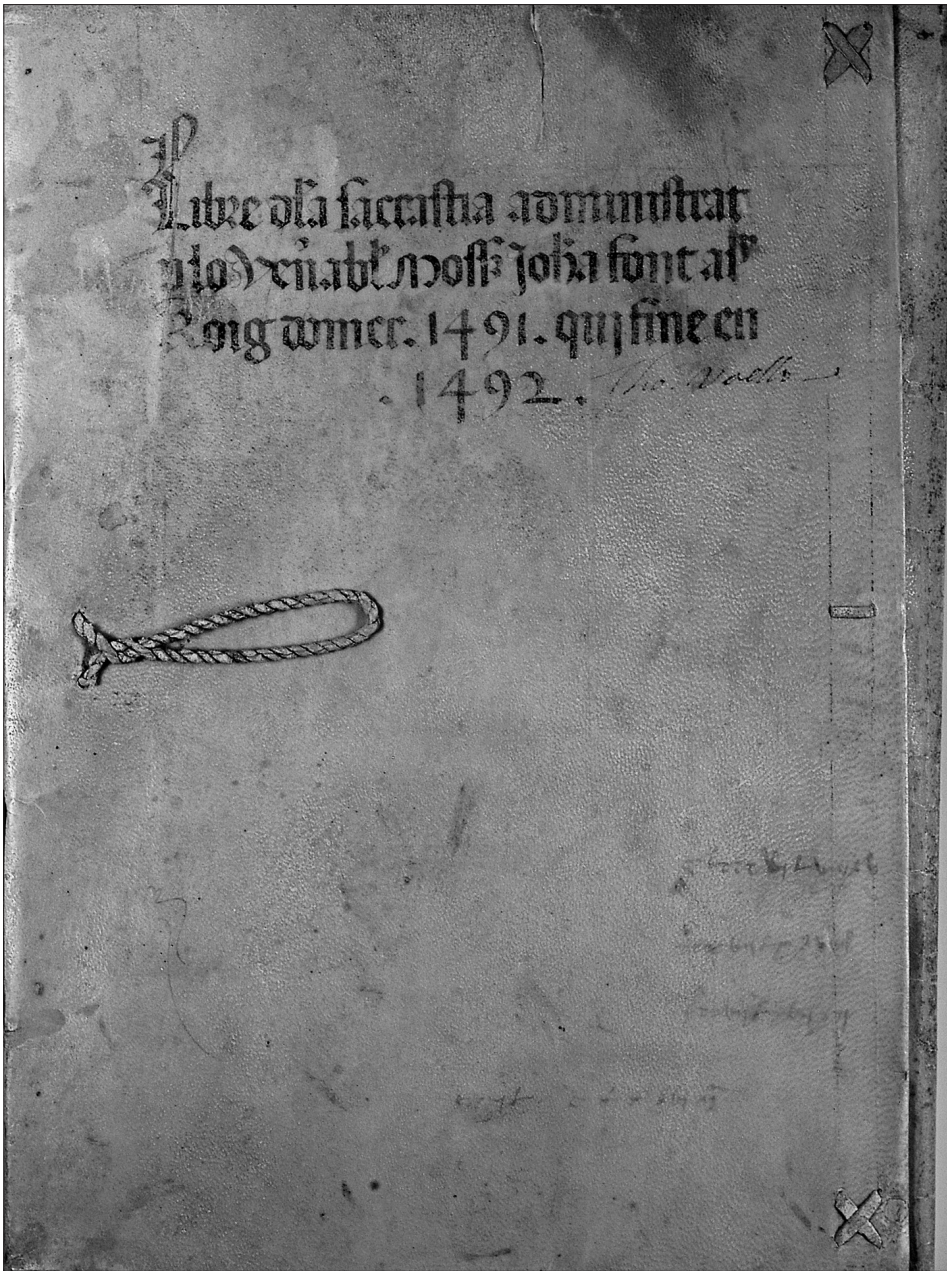

Fig. 1 Libre de Sagristia de la Seu de Mallorca (1491-1492) [ACM, SAG-1179, coberta]

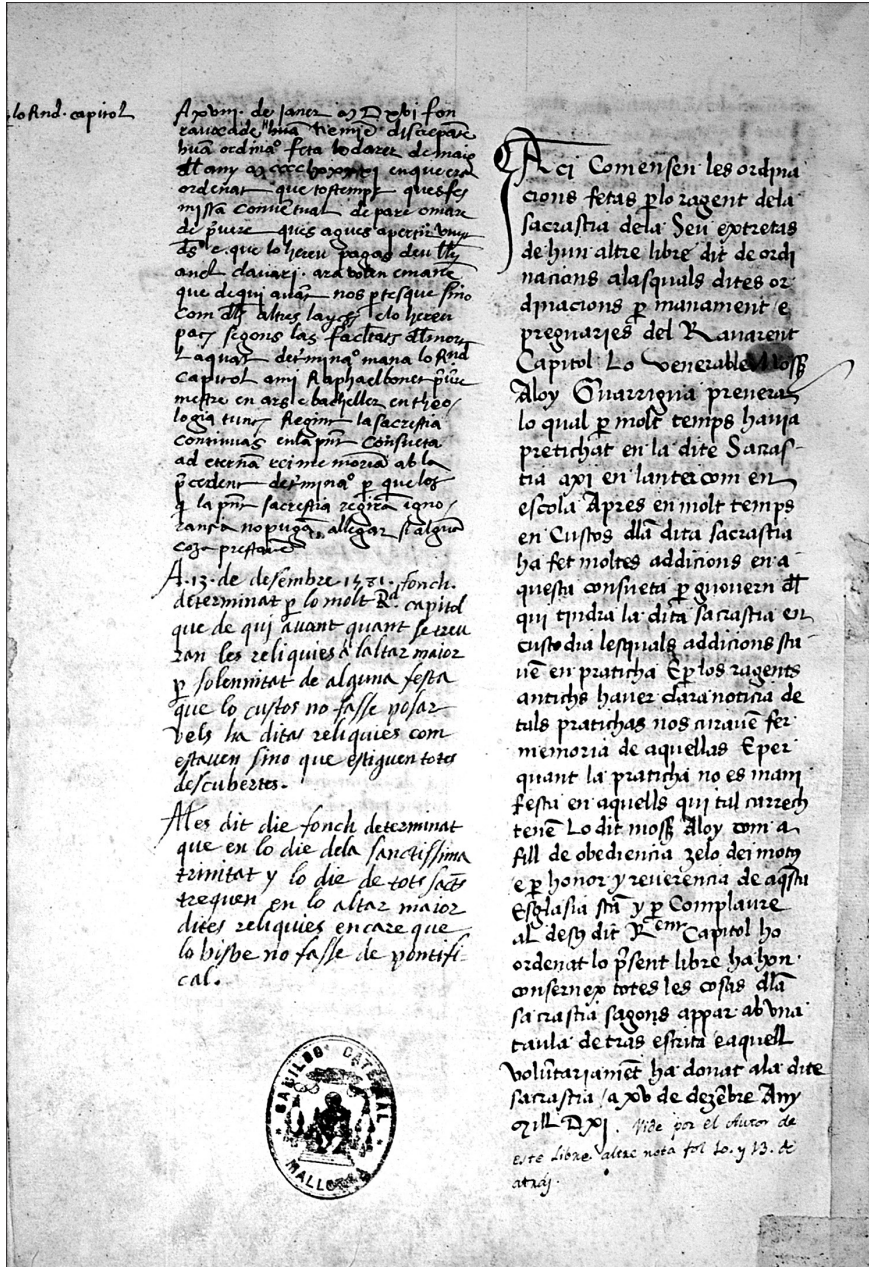

Fig. 2 Consuetu de Sagristia (1511). Incipit [ACM, CC-3400, f. 13v]

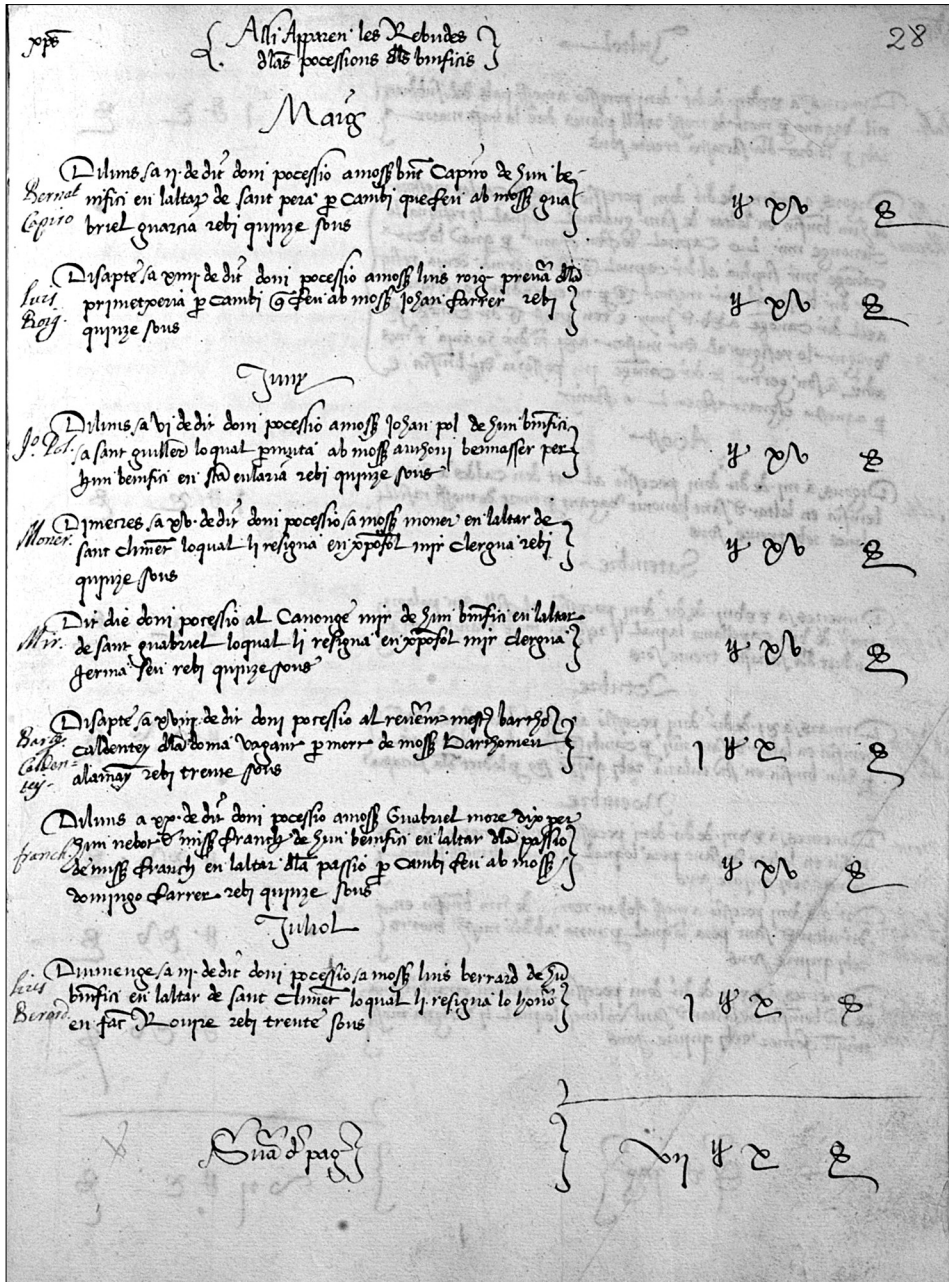

Fig. 3 Exemple d'escritura atribuïda a Mn. Joan Font i Roig. Llibre de Sagristia (1496-1497) [ACM, SAG-1184 f. 28r]

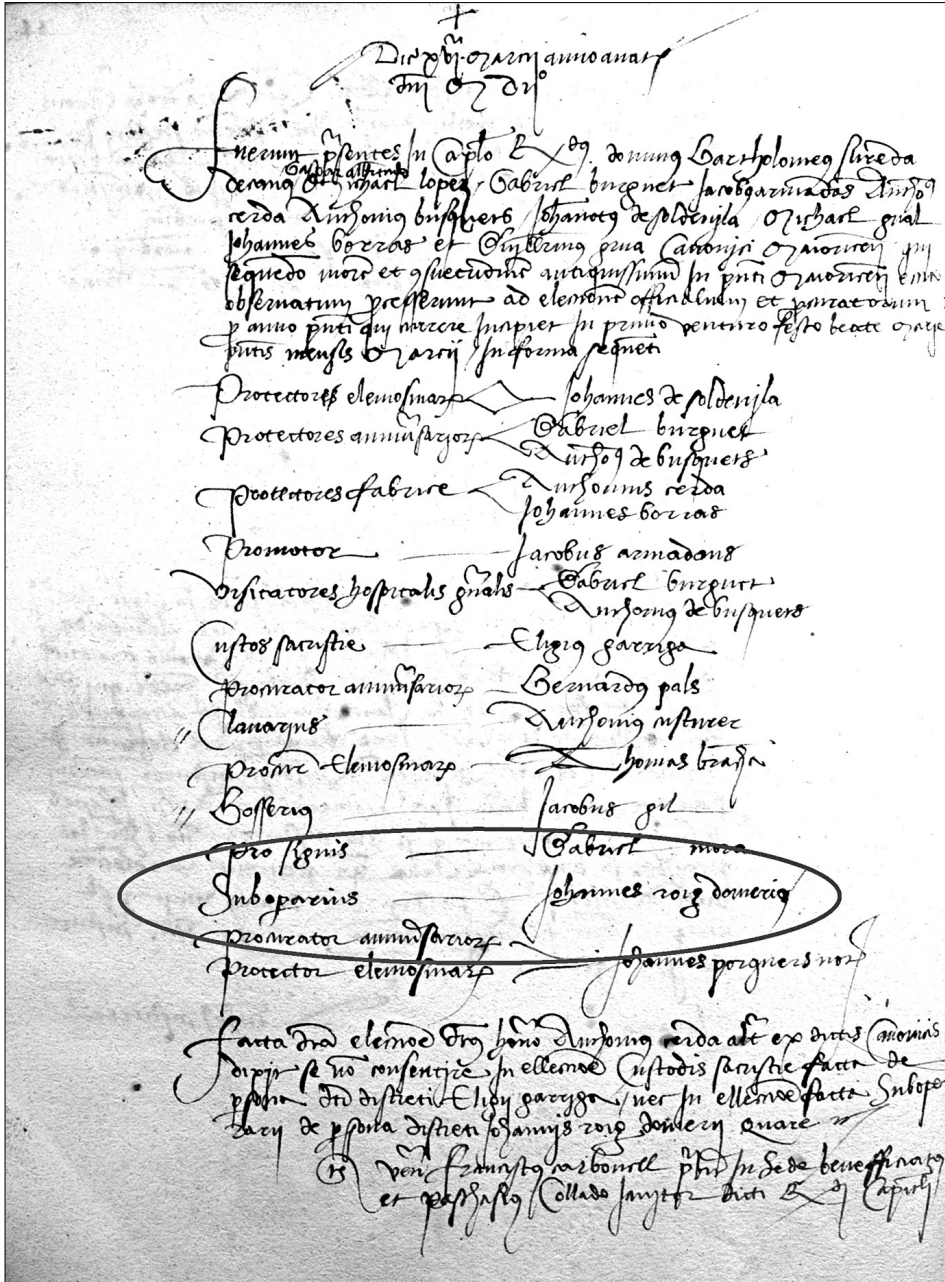

Fig. 4 Acta d'elecció de Mn. Joan Roig com sots-obrer de la Seu (1502) [ACM, VA-2700, f. 11v]

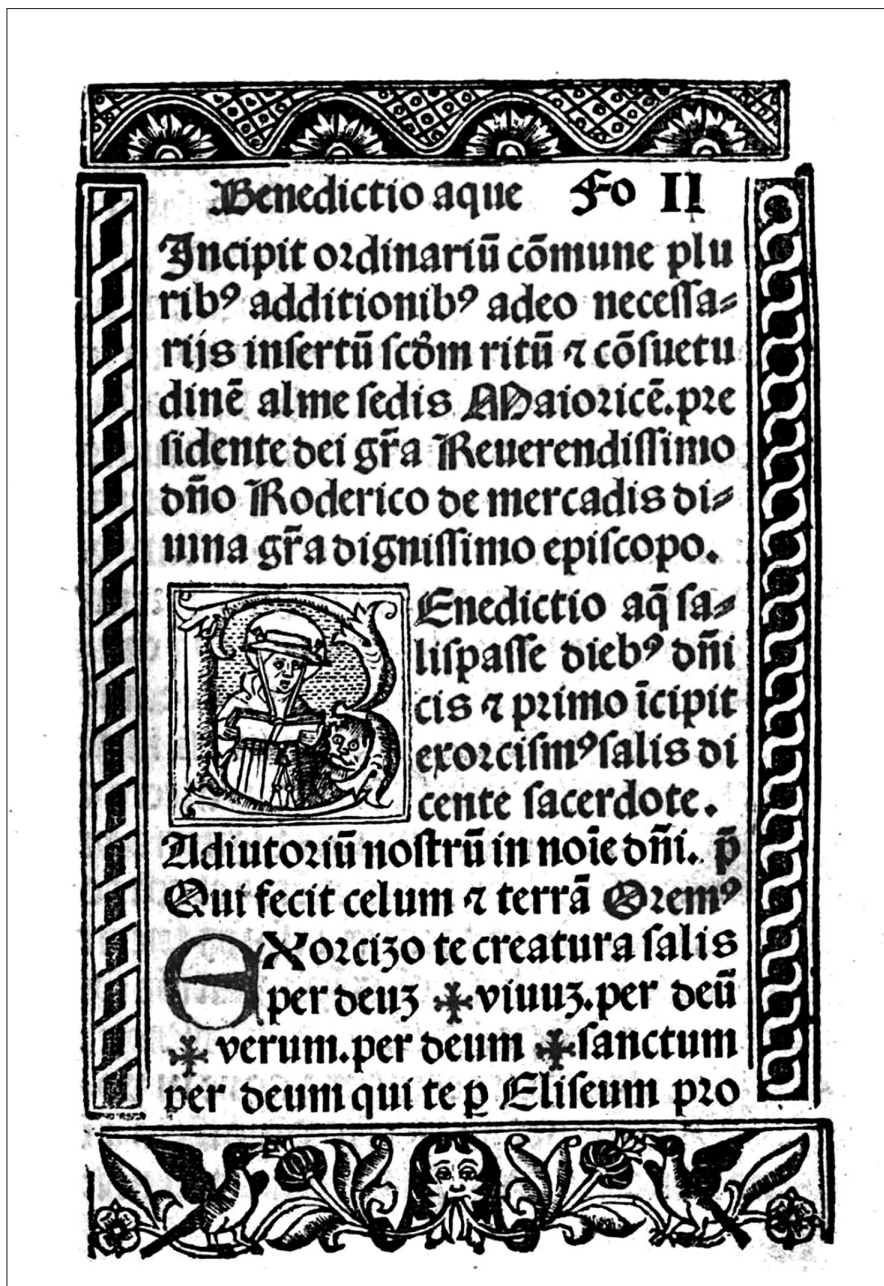

Fig. 5 Ordinarium de administratione sacramentorum (València 1516). Incipit

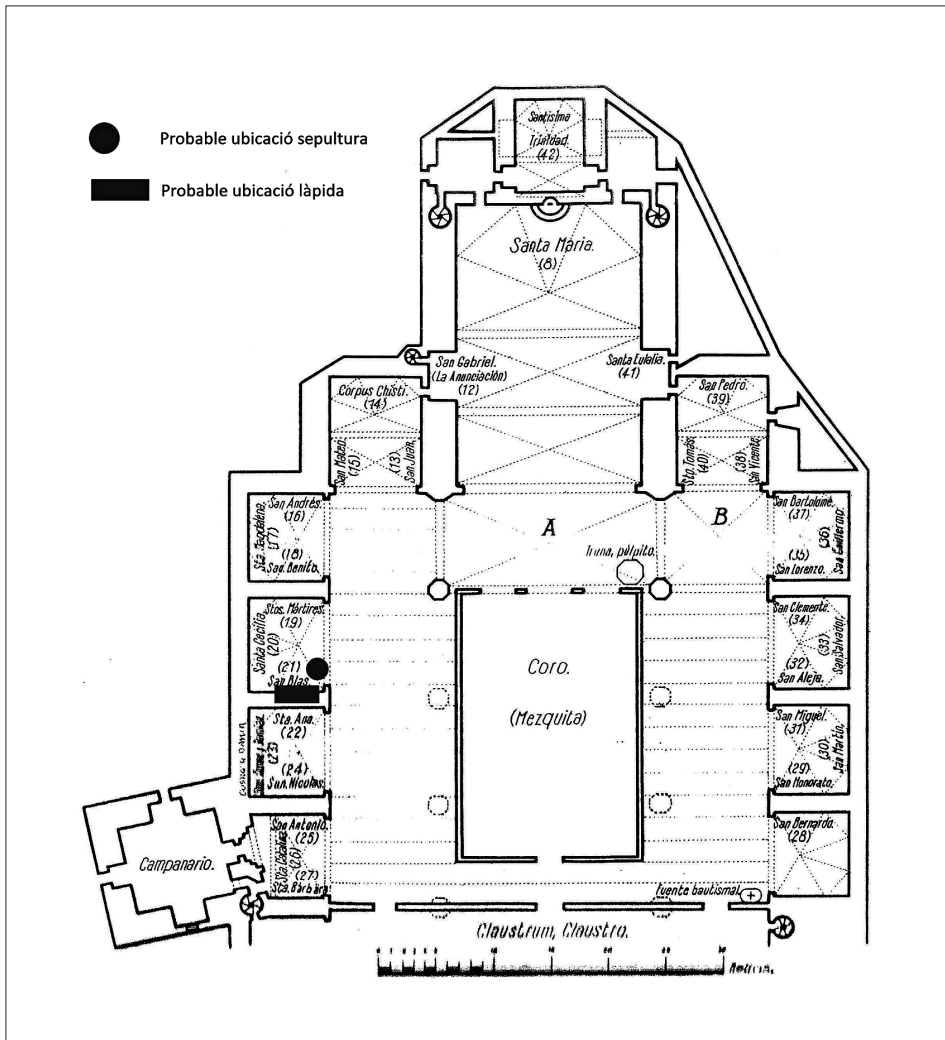

Fig. 6 Plànol de la Seu de Mallorca (entorn del segle XV). Probables ubicacions de la sepultura i de la làpida

Fig. 7 Làpida sepulcral de mossèn Joan Font àlies Roig, prevere i domer.
(Museu de la Catedral de Mallorca)

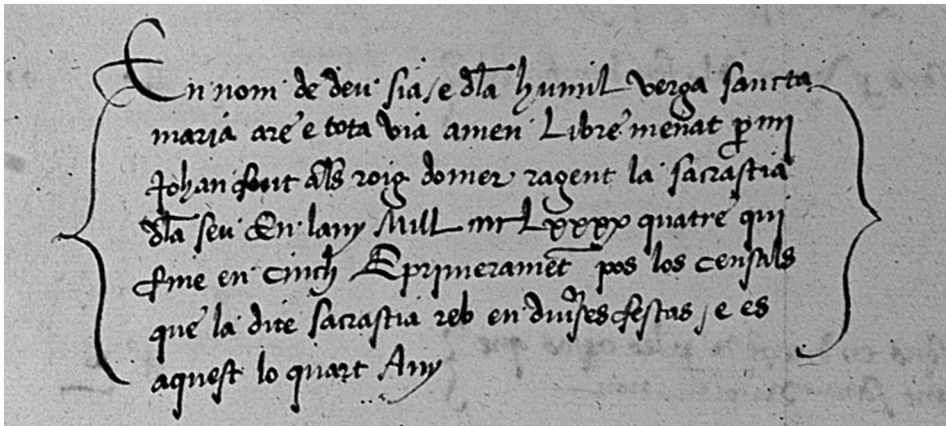

Fig. 8 Detall ACM SAG-1182 f. 3R (1494)

Fig. 9 Detall (escut) de la làpida sepulcral de mossèn Joan Font àlies Roig.
(Museu de la Catedral de Mallorca)

